

Herkomst in huis. Migrantenfamilies en hun interieurs¹

HESTER DIBBITS

Wie in een ander land gaat wonen, laat huisraad achter. De één gaat voor zijn nieuwe huis weer op zoek naar dezelfde soort spullen, een ander is juist blij er vanaf te zijn. Kinderen uit migrantenfamilies die op zichzelf gaan wonen, laten ook weer huisraad achter en schaffen ook weer nieuwe spullen aan. En vroeg of laat vervangen beide generaties hun interieur nog wel een keer, omdat de bank kapot of versleten is, de eethoek uit de mode, of omdat iets niet meer past bij het leven van dat moment.

Verwijzingen

Wat migranten en hun nakomelingen met elkaar delen, is dat er in hun interieur altijd wel materiële of visuele verwijzingen te vinden zijn naar hun herkomst. Vaak gaat het daarbij om voorwerpen die in het land van herkomst als toeristisch souvenir worden verkocht, zoals traditioneel of traditioneel ogend dagelijks gebruiksgoed, religiosa en curiosa. In andere gevallen zijn het de meubels, of is het de aanwezigheid van bepaalde kleuren die associaties oproepen met het land van herkomst.

Spullen uit het land van herkomst zijn niet alleen verwijzingen, het zijn ook werkelijk stukjes van het land, de natuur zelf: van tropische houtsoorten gemaakte poppen, schelpen, stekjes van inheemse planten, gedroogde bloemen, stenen, stukjes hout en flesjes met zand. En als de natuur niet zelf aanwezig is, zijn er wel verwijzingen naar die natuur, in de vorm van landschapsschilderijen of afbeeldingen van exotische bloemen.

Wat voor rol speelt het interieur nu bij de verankering van herkomst in iemands identiteit? Worden migranten, en ook hun nakomelingen, steeds aan hun herkomst herinnerd door de dingen die zij om zich heen hebben? Of scheidt hun interieur juist de voorwaarde om zich van die herkomst los te maken? En zijn het misschien alleen anderen, zijn het bezoekers van buiten die bij het zien van een migranteninterieur de bewoners op hun herkomst vastpinnen?

Op basis van de wetenschappelijke literatuur op het gebied van materiële cultuur zijn verschillende antwoorden op deze vraag te geven. We zouden het interieur kunnen beschouwen als een *archive of feelings*, als een *emotional archive*, dat vooral herinneringen aan het land van herkomst oproept (Cvetkovich 2003, Tolia-Kelly 2004). Maar in plaats van herinneringen op te roepen, kunnen objecten ook fungeren als 'stand ins' voor herinneringen, en deze als het ware *overnemen*, waardoor mensen juist kunnen loslaten (Moyaert 2007).

Uiteindelijk is het de precieze context en vooral de dagelijkse omgang die bepaalt of voorwerpen daadwerkelijk een proces van loslaten in gang zetten. Sommige mensen richten een aparte ruimte in met meubels en huisraad uit het herkomstland en laten het daarbij, terwijl anderen die meubels en dat huisraad ook daadwerkelijk gebruiken. Dit verschil is niet onbelangrijk, want zeker bij het gebruik van objecten waar we ooit vertrouwd mee waren, zorgt ons 'lichamelijk geheugen' er in de praktijk vaak voor dat allerlei herinneringen naar boven komen (Connerton 1989). Wat er vervolgens met die herinneringen gebeurt, of ze worden gekoesterd of niet, is van tal van factoren afhankelijk: van ervaringen uit het verleden, de levensfase waarin men zich bevindt en eventuele contacten met het land van herkomst, maar niet te vergeten ook van de dromen die men heeft over de toekomst.

Vaste voet aan de grond

Kapitaalkrachtige migranten kunnen bij hun vertrek naar een ander land hun hele boedel meenemen, maar de meeste nieuwkomers hebben niet veel meer bij zich dan alleen een kist of koffer met wat persoonlijke bezittingen. Zeker de eerste tijd wonen veel migranten in deels gemeubileerde kamers, of in kamers die zijn ingericht met af-dankertjes van de burens of goedkope tweedehands meubels. Hoewel er in dergelijke woningen dan doorgaans relatief weinig te zien is dat expliciet naar het land van herkomst verwijst, is er vaak toch van alles dat de herkomst van de bewoners verraaft, al was het alleen maar de combinatie van meubels en vloerkleden, de kleuren, en de manier waarop decoraties aan de muur zijn opgehangen.

Fatima Taouil, op haar allereerste dag in Amsterdam (1978). Fatima is geboren in Casablanca en kwam op 19-jarige leeftijd naar Nederland. Ze was toen net vijf maanden getrouwd. Haar man, Bram Bouras, woonde er al sinds 1970 (foto: Historisch Beeldarchief Migranten, collectie Bouras, 18).

Woonkamer van een Hindostaans-Surinaamse familie, 19 oktober 2005 (foto: Meertens Instituut Amsterdam).

Gaat men vervolgens over tot de aanschaf van eigen huisraad, dan is het dikwijls het land van vestiging waar men zich op richt, en niet het land van herkomst. Door te investeren in nieuw huisraad komt niet alleen de verwezenlijking van een droom dichterbij, het compenseert ook het mobiele element in het bestaan, en eventueel aanwezige gevoelens van onzekerheid over de toekomst. Objecten geven vaste voet aan de grond en vormen voor twijfelaars een bevestiging van de stap die ze hebben gezet. Door de aanschaf van nieuwe objecten neemt men een voorschot op de toekomst. Met de aanschaf van een nieuw interieur positioneert men zich als maatschappelijk geslaagd en in materieel opzicht in elk geval vermogend.

Woonkamer van een Marokkaans gezin uit Utrecht (foto: Meertens Instituut Amsterdam, 26 januari 2005)

Overigens betekent dit niet automatisch dat de woonkamer vol met siergoed wordt gezet. Integendeel: een strak, naar Nederlandse maatstaven leeg interieur, zoals op de foto linksonder met uitsluitend een grote bank, een televisiemeubel en klassiek gedrapeerde gordijnen, kan bij nadere beschouwing het resultaat blijken te zijn van een forse investering in het land van vestiging.

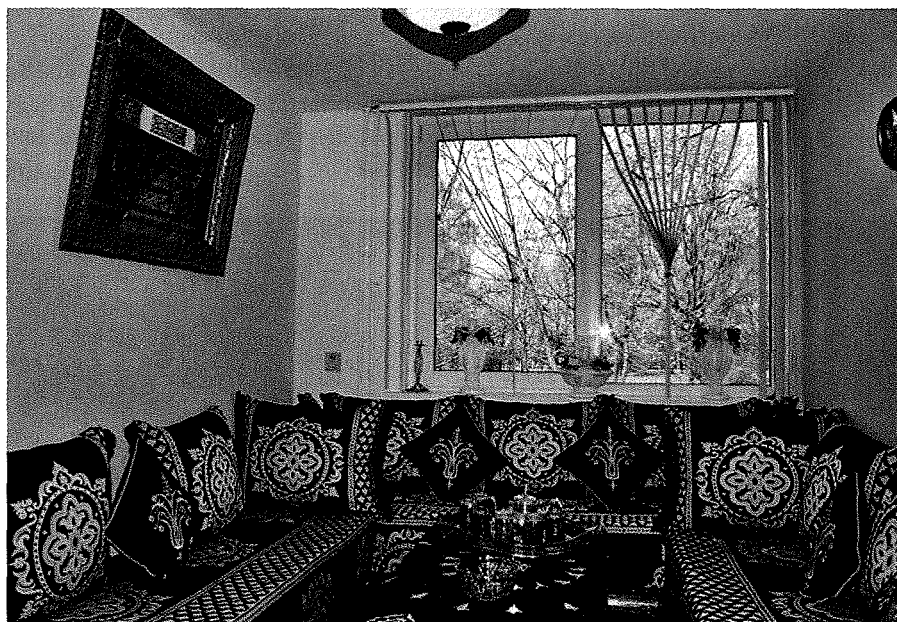
Het zit in mijn hoofd

Niet iedere migrant wil of kan investeren in de woning in het land van vestiging. Soms is er geen geld, soms is het er wel maar wordt het overgemaakt naar het land van herkomst. Ook heeft lang niet iedere migrant behoefte aan iets tastbaars uit het land van herkomst om zich heen: 'Het zit in mijn hoofd' is een veel voorkomende reactie. En er zijn migranten die, rekening houdend met mogelijk negatieve reacties vanuit de nieuwe omgeving, besluiten om tastbare verwijzingen naar het land van herkomst te verbergen. Een Hindoestaanse migrante vertelde jarenlang haar altaar in een la te hebben bewaard, omdat zij bevreesd was voor de reacties die het zou oproepen wanneer zij Nederlanders op bezoek kreeg. Pas met de toenemende belangstelling onder Nederlanders voor het hindoeïsme, verdween het ongemakkelijke gevoel en durfde zij haar religieuze overtuiging een tastbaarder en zichtbaarder plaats te geven in haar interieur.

Wand met decoraties in de woonkamer van Lien, geboren in China in 1923 en sinds 1977 woonachtig in Nederland. Mevrouw heeft naar eigen zeggen geen bijzondere herinneringen aan haar spullen, met uitzondering van vier Chinese porseleinen glaasjes die haar herinneren aan een vakantie in Hong Kong (foto: Meertens Instituut Amsterdam, 2 april 2003).

Sommige migranten en ook nakomelingen van migranten richten een hele kamer in met meubels in de traditionele stijl uit het land van herkomst. Een interessant voorbeeld is te zien onder Noord-Afrikaanse migrantengemeenschappen, waar velen het ideaal koesteren om naast een salon met een Europees bankstel, ook een Arabische salon met lange, lage banken langs de muur te hebben. Behalve misschien als uiting van modebewustzijn, ligt het voor de hand om die voorkeur te zien als uitdrukking van een verlangen naar het land van herkomst, of van een wens tot markering van een etnische identiteit in een vreemd land. Interessanter wellicht nog dan de vraag waaróm mensen zo'n salon inrichten, is de vraag wat voor herinneringen of emoties er bovenkomen op het moment dat mensen op zo'n bank gaan zitten. Juist zoiets fysieks als een bepaalde zithouding en de aanraking met een bepaalde stofsoort kan sterke herinneringen aan het land van herkomst naar boven halen, zoals ook de geur van een vertrouwd gerecht dat kan doen.

De 'Marokkaanse salon' in het huis van een jong Marokkaans stel, Tilburg 2005 (foto: Meertens Instituut Amsterdam)

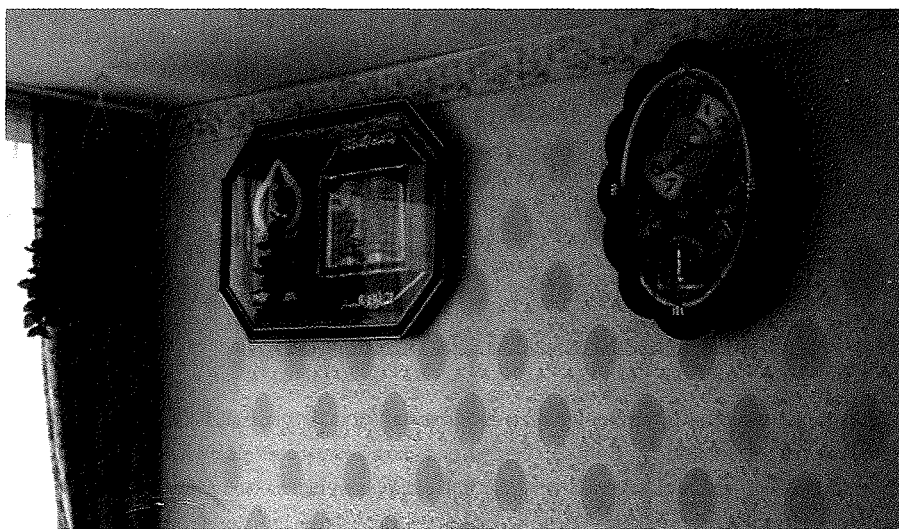
Tegen deze achtergrond is het interessant om te zien dat in veel migranteninterieurs sprake lijkt te zijn van duidelijk van elkaar te onderscheiden 'zones', waarbij alles wat met het land van herkomst te maken heeft in één hoek lijkt te zijn neergezet, terwijl de rest van het huis gereserveerd lijkt te zijn voor het dagelijks leven in het land van vestiging. Alsof men de zaken gescheiden wil houden. Meestal blijkt bij nadere beschouwing de scheiding niet zo strikt, en staan naast de souvenirs uit het land van

herkomst ook de beker die een zoon met voetbal won, een knuffel en de schoolfoto's. Maar ook in de verhalen die de bewoners over hun interieur vertellen, wordt die scheiding dikwijls aangebracht, alsof het lastig is om werelden door elkaar te laten lopen. Sommigen hechten er belang aan erbij te zeggen dat de spullen uit het land van herkomst die zij in huis hebben staan ook daadwerkelijk *daar*, en dus niet in Europa, zijn gekocht. Als verklaring wordt vaak gewezen op het grotere aanbod en de betere prijs-kwaliteit verhouding, maar ook emotionele overwegingen worden wel genoemd.

Een verandering in iemands emotionele band met het land van herkomst kan er voor zorgen dat de betekenis die men hecht aan bezittingen uit dat land verandert. Maar er hoeft niet altijd een relatie te zijn tussen die twee. 'Hoekjes van herkomst' kunnen zomaar, van het ene op het andere moment worden gecreëerd, of voor buitenstaanders als 'herkomst-hoekje' herkenbaar worden gemaakt, door ze te markeren met een speciaal voorwerp: een vlaggetje, of een houten wandklok in de vorm van het land waar men zich mee verbonden voelt. Andersom kunnen ze ook van het ene op het andere moment worden ontmanteld, omdat men niet wil opvallen, niet anders wil zijn, niet langer vastgepind wil worden, of gewoon omdat er plaats gemaakt moet worden voor iets nieuws.

Geschenken

Hoe weloverwogen migranten en hun nakomelingen, en met name hoger opgeleide migranten en hun nakomelingen, ook met de inrichting van hun woning bezig zijn, hun interieur is niet uitsluitend het resultaat van individuele keuzes. Niet alleen heeft vrijwel iedereen te maken met beperkingen wat betreft beschikbare ruimte, goede-

Een bord met de afbeelding van een opengeslagen Koran en een klok in de woonkamer van een Marokkaans gezin uit Utrecht. In veel Marokkaanse en Turkse woonkamers hangen borden met Koranteksten. Vaak zijn het geschenken van familieleden (foto: Meertens Instituut Amsterdam, 2005).

ren, tijd en geld, maar er zijn ook bijna altijd meer mensen bij betrokken. De scheidslijn tussen datgene wat men zelf bepaalt bij de inrichting van de woning en datgene wat wordt bepaald, is dan ook niet scherp te trekken.

Juist veel verwijzingen naar het land van herkomst zijn geschenken, van de ouders of van vrienden of verwanten. Ze zijn gekocht in souvenirwinkels, of ze zijn aangeschaft door de kinderen. Juist dat wat de herkomst van de bewoners benadrukt, is lang niet altijd door de bewoners zelf aangeschaft, maar door anderen.

Vaak gaat het daarbij om familieleden. Migratie zorgt voor het verbreken van familieverbanden, maar door of misschien ondanks diezelfde migratie worden ook nieuwe familiebanden gesmeed en reeds bestaande banden hechter gemaakt.² Migranten zoeken elkaar op, koesteren herinneringen aan het verleden, en werken door het samenzijn en het uitwisselen van ervaringen aan de vorming van een collectief verleden. Aanvankelijk waren de familienetwerken meestal klein of zelfs nagenoeg afwezig, maar inmiddels beschikken veel migranten ook in het land van vestiging over uitgebreide familienetwerken. De grote hoekbanken staan klaar voor de ontvangst van deze relaties en blijven dikwijls staan, ook als er geen tijd (meer) is om bij elkaar op bezoek te gaan. Slechts bij een enkeling verdwijnen ze na verloop van tijd en blijft er een volgens veel nieuwkomers in Nederland 'typisch Hollandse' woonkamer over, met voor iedere bewoner precies één zitplaats.

Hoekbank in de woonkamer van een Hindostaans-Surinaams gezin. Het gezin telt vijf kinderen, waarvan er drie inmiddels uitwonend zijn. De ouders zijn beiden in Suriname geboren, de kinderen in Nederland. Het gezin is islamitisch. De vader vertelt: 'Als ik een huis ga inrichten, dan moeten er altijd herkenningspunten zijn. Dus als er mensen komen eten, dan zeggen ze: "Hé, dit is een huis van een moslim." Het moet ook altijd netjes en schoon zijn, dat is het belangrijkste.' (Foto: Meertens Instituut Amsterdam, 2 juni 2005).

Literatuur:

- Chetkovich, A. (2003) *An Archive of Feelings. Trauma, Sexuality, and Lesbian Public Cultures*. Durham.
- Connerton, P. (1989) *How Societies Remember*. Cambridge.
- Moyaert, P. (2007) *Iconen en beeldverering. Godsdienst als symbolische praktijk* Nijmegen.
- Tolia-Kelly, D. (2004), 'Locating processes of identification: studying the precipitates of re-memory through artefacts in the British Asian home', in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, vol. 29.3, p. 314-329.

Noten

- 1 Inspiratiebron voor dit artikel vormde het onderzoeksproject Migratie en Materiële Cultuur: De interieurs van twintigste-eeuwse migranten en hun nakomelingen. Dit project startte in 2003 op initiatief van het Meertens Instituut (KNAW) en werd mede-gefinancierd door NWO. In het kader van het project vonden vele tientallen gesprekken plaats met Turkse, Marokkaanse, Hindostaans-Surinaamse, Creools-Surinaamse, Indische, Chinese, en Ghanese Nederlanders. Bij vrijwel alle gesprekken werden ook foto's gemaakt van het interieur. Enkele van deze foto's zijn bij dit artikel afgedrukt.
- 2 http://surinaams.caribiana.nl/innederland/car20040719_migratiegeneraties. (13-6-2008).